

USTAWA O KURATORACH SĄDOWYCH

Komentarz

Krzysztof Stasiak

KOMENTARZE PRAKTYCZNE

USTAWA O KURATORACH SĄDOWYCH

Komentarz

Krzysztof Stasiak

KOMENTARZE PRAKTYCZNE

Stan prawny na 28 stycznia 2021 r.

Recenzent

Dr hab. Jacek Potulski, prof. UG

Wydawca

Magdalena Stojek-Siwińska

Redaktor prowadzący

Joanna Tchorek

Opracowanie redakcyjne

Joanna Ośka

Projekt okładek serii

Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujemy prawo i własność

Więcej na www.legalnakultura.pl

Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2021

ISBN 978-83-8223-742-9

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz skrótów	11
Wprowadzenie	17
Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 167)	21
Rozdział 1. Przepisy ogólne	23
Art. 1. [Zakres przedmiotowy ustawy]	42
Art. 2. [Zakres podmiotowy ustawy]	54
Art. 3. [Miejsce wykonywania zadań przez kuratorów sądowych]	58
Rozdział 2. Kuratorzy zawodowi	61
Art. 4. [Nawiązanie i modyfikacja stosunku pracy]	71
Art. 5. [Wymagania formalne co do osoby kuratora zawodowego]	76
Art. 6. [Ślubowanie kuratora]	85
Art. 7. [Stopnie służbowe kuratorów]	89
Art. 8. [Zasady awansu służbowego kuratorów]	91
Art. 9. [Uprawnienia kuratora zawodowego]	98
Art. 9a. [Zakres przetwarzania danych osobowych]	106
Art. 9b. [Prezes sądu jako administrator danych]	115
Art. 10. [Obowiązek podnoszenia kwalifikacji zawodowych]	116
Art. 11. [Obowiązki kuratora zawodowego]	121
Art. 12. [Delegacja ustawowa]	139

Art. 13.	[System czasu pracy kuratora zawodowego]	142
Art. 14.	[Wynagrodzenie kuratorów zawodowych]	154
Art. 15.	[Dodatkowe zatrudnienie, inne zajęcie, sposób zarabkowania kuratora zawodowego] . . .	171
Art. 16.	[Dodatkowy urlop wypoczynkowy]	175
Art. 17.	[Płatny urlop dla poratowania zdrowia]	176
Art. 18.	[Nagrody dla kuratorów zawodowych; fundusz nagród]	179
Art. 19.	[Gratyfikacja jubileuszowa]	181
Art. 20.	[Jednorazowa odprawa]	184
Art. 21.	[Utrata zdolności do wykonywania zawodu kuratora]	186
Art. 22.	[Pokrewieństwo a stosunek służbowy]	188
Art. 23.	[Tymczasowe aresztowanie kuratora]	191
Art. 24.	[Zawieszenie kuratora zawodowego w pełnieniu obowiązków służbowych]	193
Art. 25.	[Rozwiązanie z kuratorem zawodowym stosunku pracy z powodu likwidacji sądu albo jego reorganizacji uniemożliwiającej dalsze zatrudnienie]	195
Art. 26.	[Wygaśnięcie stosunku pracy kuratora zawodowego]	196
Art. 27.	[Rozwiązanie z kuratorem stosunku pracy w drodze wypowiedzenia]	198
Art. 28.	[Świadczenia pieniężne w razie rozwiązania stosunku pracy z kuratorem zawodowym]	207
Art. 29.	[Zwolnienie kuratora zawodowego z pełnienia obowiązków w okresie wypowiedzenia]	213
Art. 30.	[Odwołanie do ministra sprawiedliwości]	214
Art. 31.	[Delegowanie kuratora do ministerstwa sprawiedliwości]	216
Art. 32.	[Rozwiązanie stosunku pracy z kuratorem zawodowym z mocy prawa oraz bez wypowiedzenia]	219
Art. 33.	[Przeniesienie kuratora okręgowego i jego zastępcy do pracy w sądzie rejonowym]	227
Art. 34.	[Przeniesienie kuratora do innego sądu lub zespołu kuratorskiego]	227

Rozdział 3. Organizacja kuratorskiej służby sądowej	232
Art. 35. [Kuratorska służba sądowa]	232
Art. 36. [Kurator okręgowy]	235
Art. 37. [Zakres działania kuratora okręgowego]	242
Art. 38. [Obsługa kuratora okręgowego i jego zastępców]	256
Art. 39. [Zespoły kuratorskiej służby sądowej]	260
Art. 40. [Kierownik zespołu kuratorskiej służby sądowej]	262
Art. 41. [Obowiązki kierownika zespołu kuratorskiej służby sądowej]	264
Art. 42. [Obsługa biurowa kuratorów]	273
Rozdział 4. Samorząd kuratorski	276
Art. 43. [Samorząd kuratorski]	279
Art. 44. [Organy samorządu kuratorskiego]	280
Art. 45. [Krajowa Rada Kuratorów]	281
Art. 46. [Zadania Krajowej Rady Kuratorów]	282
Art. 47. [Terenowy samorząd kuratorski]	287
Art. 48. [Posiedzenia okręgowego zgromadzenia kuratorów]	289
Art. 49. [Uchwały okręgowego zgromadzenia kuratorów]	290
Art. 50. [Posiedzenia okręgowego zgromadzenia kuratorów]	291
Art. 51. [Zadania okręgowego zgromadzenia kuratorów]	292
Rozdział 5. Odpowiedzialność porządkowa i dyscyplinarna kuratorów zawodowych	296
Art. 52. [Odpowiedzialność porządkowa i dyscyplinarna kuratorów zawodowych]	297
Art. 53. [Kara porządkowa upomnienia]	312
Art. 54. [Sądy dyscyplinarne]	315
Art. 55. [Członkowie sądu dyscyplinarnego]	317
Art. 56. [Skład sądu dyscyplinarnego]	322
Art. 57. [Zasada niezawisłości członków sądu dyscyplinarnego]	325
Art. 58. [Rzecznik dyscyplinarny]	326
Art. 59. [Zadania rzecznika dyscyplinarnego]	331

Art. 60.	[Ustanowienie obrońcy dla obwinionego kuratora]	337
Art. 61.	[Rozprawa dyscyplinarna]	341
Art. 62.	[Ogłoszenie orzeczenia]	346
Art. 63.	[Odwołanie od orzeczenia sądu dyscyplinarnego pierwszej instancji]	349
Art. 64.	[Wykonanie orzeczenia sądu dyscyplinarnego] . . .	352
Art. 65.	[Odwołanie od orzeczenia sądu dyscyplinarnego drugiej instancji]	352
Art. 66.	[Odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego]	354
Art. 67.	[Sposób wykonania orzeczenia sądu dyscyplinarnego]	356
Art. 68.	[Przedawnienie wszczęcia postępowania dyscyplinarnego]	356
Art. 69.	[Koszty postępowania dyscyplinarnego]	362
Art. 70.	[Usunięcie decyzji lub orzeczenia o ukaraniu z akt osobowych kuratora]	363
Rozdział 6. Aplikanci kuratorscy		366
Art. 71.	[Czas trwania aplikacji kuratorskiej]	368
Art. 72.	[Kryteria doboru kandydatów na aplikację kuratorską]	369
Art. 73.	[Zasady nawiązania i rozwiązania stosunku pracy z aplikantem kuratorskim]	370
Art. 74.	[Rota ślubowania]	378
Art. 75.	[Cele aplikacji kuratorskiej]	379
Art. 76.	[Odpowiedzialność aplikanta kuratorskiego]	382
Art. 77.	[Wynagrodzenie i inne uprawnienia płacowe aplikanta kuratorskiego]	383
Art. 78.	[Komisja egzaminacyjna]	383
Art. 79.	[Skład komisji egzaminacyjnej]	384
Art. 80.	[Egzamin kuratorski]	385
Art. 81.	[Zakresy egzaminu pisemnego i ustnego]	389
Art. 82.	[Wynagrodzenie przewodniczącego i członków komisji egzaminacyjnej]	390
Art. 83.	[Obowiązki aplikanta kuratorskiego]	392

Rozdział 7. Kuratorzy społeczni	394
Art. 84. [Warunki, jakie musi spełniać kurator społeczny]	408
Art. 85. [Ślubowanie kuratora społecznego]	412
Art. 86. [Wpis się na listę kuratorów]	412
Art. 87. [Zadania i uprawnienia kuratora społecznego]	413
Art. 88. [Odwołanie kuratora społecznego]	415
Art. 89. [Zawieszenie kuratora społecznego]	417
Art. 90. [Ryczałt dla kuratorów społecznych]	418
Art. 91. [Przesłanki wypłaty ryczałtu]	421

Rozdział 8. Zmiany w przepisach obowiązujących, przepisy przejściowe i końcowe	423
Art. 92–97. (zmiany pominięte).	423
Art. 98. [Dodatkowe zatrudnienie kuratorów zawodowych]	423
Art. 99. [Zachowanie uprawnień przez kuratorów sądowych mianowanych lub powołanych przed wejściem w życie ustawy]	424
Art. 100. [Pierwsze zgromadzenie kuratorów]	424
Art. 101. [Pierwsze okręgowe zgromadzenie kuratorów i Krajowej Rady Kuratorów]	425
Art. 102. [Przepisy dotychczasowe]	425
Art. 103. [Status stażystów kuratorskich]	426
Art. 104. [Delegacja Ministra Sprawiedliwości]	426
Art. 105. [Odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu pracy]	427
Art. 106. [Regulacje przejściowe dotyczące wynagrodzenia]	427
Art. 106a. [Obsługa biurowa zespołu kuratorskiego]	428
Art. 107. [Wejście w życie ustawy]	428

Teksty przepisów

Dekret Naczelnika Państwa z 8 lutego 1919 r. w przedmiocie utworzenia sądów dla nieletnich (Dz.Praw Nr 14, poz. 171)	431
Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 26 lipca 1919 r. w przedmiocie urzędzenia sądów dla nieletnich (Dz.Praw Nr 63, poz. 378)	433

Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z 18 czerwca 2002 r. w sprawie określenia wzorów legitymacji kuratora zawodowego, aplikanta kuratorskiego oraz legitymacji kuratora społecznego (Dz.Urz. MS z 31 lipca 2002 r. Nr 3, poz. 14 ze zm.)	439
Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 grudnia 2002 r. w sprawie wynagrodzeń kuratorów zawodowych i aplikantów kuratorskich (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 145 ze zm.)	446
Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 9 czerwca 2003 r. w sprawie standardów obciążenia pracą kuratora zawodowego (Dz.U. Nr 116, poz. 1100)	449
Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 czerwca 2003 r. w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania uprawnień i obowiązków kuratorów sądowych (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r. poz. 898)	451
Uchwała Krajowej Rady Kuratorów z 6 maja 2004 r.	
Kodeks etyki kuratora sądowego	456
Regulamin Okręgowego Zgromadzenia Kuratorów Sądu Okręgowego w Gdańsku	459
Uchwała Krajowej Rady Kuratorów z 21 listopada 2018 r.	
Regulamin Krajowej Rady Kuratorów	466
Wykaz aktów prawnych	475
Bibliografia	485
Skorowidz przedmiotowy	499

Wykaz skrótów

1. Akty prawne

- dekret z 1919 r.** – dekret w przedmiocie utworzenia sądów dla nieletnich (Dz.Urz. Ministra Sprawiedliwości Nr 14, poz. 171) – uchylony
- instrukcja z 1959 r.** – zarządzenie Ministra Sprawiedliwości Nr 36/59/N z 10.04.1959 r. – Instrukcja w sprawie kuratorów sądowych dla nieletnich, Zbiór resortowych aktów prawnych Ministerstwa Sprawiedliwości – uchylone
- instrukcja z 1967 r.** – zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z 29.12.1967 r. dotyczące instrukcji w sprawie zakresu, organizacji metod pracy kuratorów zawodowych dla osób dorosłych (Dz.Urz. MS z 1968 r. Nr 7, poz. 50)
- instrukcja z 1972 r.** – zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z 2.10.1972 r. dotyczące instrukcji w sprawie zakresu, organizacji metod pracy kuratorów zawodowych dla osób dorosłych (Dz.Urz. MS Nr 5, poz. 37) – uchylone
- k.c.** – ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2020 r. poz. 1740 ze zm.)
- k.k.** – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2020 r. poz. 1444 ze zm.)

- k.k. z 1932 r.** – rozporządzenie Prezydenta RP z 11.07.1932 r.
– Kodeks karny (Dz.U. Nr 60, poz. 571) – uchylone
- k.k. z 1969 r.** – ustawa z 19.04.1969 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 13, poz. 94 ze zm.) – uchylona
- k.k.s.** – ustawa z 10.09.1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 2020 r. poz. 19 ze zm.)
- k.k.w.** – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2020 r. poz. 523 ze zm.)
- k.k.w. z 1969 r.** – ustawa z 19.04.1969 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. Nr 13, poz. 98 ze zm.) – uchylona
- Konstytucja RP** – ustawa z 2.04.1997 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze sprost. i zm.)
- k.p.** – ustawa z 26.06.1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U. z 2020 r. poz. 1320 ze zm.)
- k.p.a.** – ustawa z 14.06.1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 2020 r. poz. 256 ze zm.)
- k.p.c.** – ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2020 r. poz. 1575 ze zm.)
- k.p.k.** – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2020 r. poz. 30 ze zm.)
- k.p.k. z 1928 r.** – rozporządzenie Prezydenta RP z 19.03.1928 r.
– Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 33, poz. 313) – uchylone
- k.p.k. z 1969 r.** – ustawa z 19.04.1969 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 13, poz. 96 ze zm.) – uchylona
- k.r.o.** – ustawa z 25.02.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2020 r. poz. 1359)
- r.k.n. z 1951 r.** – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 30.03.1951 r. o kuratorach sądowych dla nieletnich (Dz.U. Nr 25, poz. 188) – uchylone

-
r.k.n. z 1959 r.	– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 13.02.1959 r. o kuratorach sądowych dla nieletnich (Dz.U. Nr 18, poz. 113) – uchylone
rozp.ośr.kur.	– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 5.10.2001 r. w sprawie ośrodków kuratorskich (Dz.U. Nr 120, poz. 1294)
rozp. w sprawie dozoru i nadzoru z 1965 r.	– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 3.03.1965 r. w sprawie dozoru ochronnego nad osobami, którym wykonanie kary pozbawienia wolności warunkowo zawieszono, oraz w sprawie nadzoru nad osobami warunkowo zwolnionymi (Dz.U. Nr 12, poz. 80) – uchylone
rozp. w sprawie dozoru i nadzoru z 1971 r.	– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 2.04.1971 r. w sprawie dozoru i nadzoru ochronnego (Dz.U. Nr 9, poz. 95 ze zm.) – uchylone
rozp. w sprawie kuratorów z 1973 r.	– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 3.05.1973 r. w sprawie kuratorów nieletnich (Dz.U. Nr 18, poz. 107) – uchylone
rozp. w sprawie nadzoru z 1958 r.	– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 15.01.1958 r. w sprawie nadzoru nad osobami warunkowo zwolnionymi (Dz.U. Nr 10, poz. 35) – uchylone
r.s.k. z 1986 r.	– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 24.11.1986 r. w sprawie kuratorów sądowych (Dz.U. Nr 43, poz. 212 ze zm.) – uchylone
r.u.k.s.	– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 12.06.2003 r. w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania uprawnień i obowiązków kuratorów sądowych (Dz.U. z 2014 r. poz. 989 ze zm.)
r.u.s.p.	– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 18.06.2019 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. z 2019 r. poz. 1141 ze zm.)
-

- r.w.k.z.** – rozporządzenie Rady Ministrów z 23.12.2002 r. w sprawie wynagrodzeń kuratorów zawodowych i aplikantów kuratorskich (Dz.U. z 2020 r. poz. 145 ze zm.)
- r.w.u.s.p.** – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 19.11.1987 r. – Regulamin wewnętrznego urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. Nr 38, poz. 218 ze zm.) – uchylone
- r.z.t.p.** – rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z 20.06.2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (Dz.U. z 2016 r. poz. 283)
- r.z.w.p.** – rozporządzenie Rady Ministrów z 2.02.2010 r. w sprawie zasad wynagradzania pracowników niebędących członkami korpusu służby cywilnej zatrudnionych w urzędach administracji rządowej i pracowników innych jednostek (Dz.U. Nr 27, poz. 134 ze zm.)
- r.k.k.w.** – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 13.06.2016 r. w sprawie sposobu i trybu wykonywania czynności przez kuratorów sądowych w sprawach karnych wykonawczych (Dz.U. z 2016 r. poz. 969)
- u.k.s.** – ustawa z 27.07.2001 r. o kuratorach sądowych (Dz.U. z 2020 r. poz. 167)
- u.p.n.** – ustawa z 26.10.1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. z 2018 r. poz. 969)
- u.p.u.** – ustawa z 16.09.1982 r. o pracownikach urzędów państwowych (Dz.U. z 2020 r. poz. 537)
- u.s.p.** – ustawa z 27.07.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2020 r. poz. 2072 ze zm.)
- u.s.p. z 1985 r.** – ustawa z 20.06.1985 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 1994 r. Nr 7, poz. 25 ze zm.) – uchylona

- u.w.t.** – ustawa z 26.10.1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U. z 2019 r. poz. 2277 ze zm.)
- z.sekr.sąd.** – zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z 19.06.2019 r. r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej (Dz.Urz. MS poz. 138 ze zm.)

2. Instytucje

- MOPS** – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej
- NSA** – Naczelny Sąd Administracyjny
- PCPR** – Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
- RPO** – Rzecznik Praw Obywatelskich
- SN** – Sąd Najwyższy

3. Publikatory, czasopisma, inne

- CBOSA** – Centralna Baza Orzeczeń Sądów Administracyjnych
- M.Pr.Pr.** – „Monitor Prawa Pracy”
- ONSA** – Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego
- OSNAPiUS** – Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
- OSNP** – Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych (od 2003 r.)
- OSP** – Orzecznictwo Sądów Polskich
- OTK** – Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
- PiZS** – „Praca i Zabezpieczenie Społeczne”
- PS** – „Przegląd Sądowy”

Wprowadzenie

Uchwalenie 27.07.2001 r. ustawy o kuratorach sądowych bez wątpienia było jednym z przełomowych momentów w historii kurateli sądowej w Polsce. Historia ta rozpoczęła się 7.02.1919 r., kiedy to Naczelnik Państwa Józef Piłsudski dekretem w przedmiocie utworzenia sądów dla nieletnich powołał przy nich urzędy stałych opiekunów sądowych do sprawowania nadzoru nad nieletnimi. Od tamtej pory instytucja opiekunów sądowych, przekształcona w 1929 r. w instytucję kuratorów nieletnich przy sądach grodzkich i sądach dla nieletnich, trwale wpisała się w polski system sądowniczy. Znamienny jest fakt, iż jej powołanie uważano za jeden z priorytetów państwa, zarówno w okresie jego restytucji po czasach zaborów, jak i w czasie odbudowy kraju po II wojnie światowej. Natomiast systematyczne poszerzanie zakresu zadań powierzanych kuratorom, z początku o sprawy dotyczące władzy rodzicielskiej i osób małoletnich, a następnie o sprawy karne osób dorosłych, może świadczyć o uznaniu dla tego organu wymiaru sprawiedliwości.

Zwiększający się udział kuratorów w postępowaniu sądowym w sprawach opiekuńczych i nieletnich, a także w wykonywaniu orzeczeń sądów karnych, liczebny wzrost coraz lepiej przygotowanej i świadomej swojej roli profesjonalnej kadry, wreszcie podniesienie ich do rangi organu wykonawczego sądu ujawniły obiektywną potrzebę ustawowego uregulowania statusu prawnego liczącej już wówczas blisko 4 tysiące osób grupy zawodowej. Potrzeba ta zbiegła się w czasie z coraz wyraźniejszymi postulatami środowiska kuratorskiego dotyczącymi wydania

stosownego aktu prawnego rangi ustawy określającego zasady funkcjonowania kuratorów, jako grupy zawodowej należącej do zawodów zaufania publicznego. Powstała w takim klimacie – dzięki determinacji środowiska kuratorskiego i pewnej przychylności Ministerstwa Sprawiedliwości oraz wsparciu parlamentarzystów, sędziów i przedstawicieli nauki – ustawa oceniana była bardzo pozytywnie. Poseł M. Markiewicz – sprawozdawca projektu tej ustawy na posiedzeniu Sejmu 23.05.2001 r. tak przedstawiał jego genezę: „był to projekt szczególny dlatego, że przygotowany przez stowarzyszenie kuratorów sądowych, organizację samorządu kuratorskiego, której chwala za to, że ten projekt został przygotowany [...]. Kuratorzy sądowi, jak mówiłem w trakcie pierwszego czytania, to szczególna grupa zawodowa. Są to ludzie, od których wymaga się wysokich kwalifikacji, którzy wykonują pracę niesłychanie odpowiedzialną, a których pozycja w hierarchii zawodów prawniczych, a szczególnie tych funkcjonujących w wymiarze sprawiedliwości, jest od lat nieproporcjonalnie niższa od tej, jaką chciałoby się widzieć”.

W ocenie fachowców ustawa postrzegana jest jako wyraz rozsądnego kompromisu między potrzebami i oczekiwaniami środowiska kuratorskiego z jednej strony a realnymi możliwościami państwa i jego władzy sądowniczej z drugiej. Jednak mimo to spełnia swoją rolę, ale blisko dwudziestoletni okres jej obowiązywania wykazał też jej pewne mankamenty, które bez wątpienia wymagają interwencji ustawodawczej.

Pierwszy komentarz do ustawy o kuratorach sądowych, autorstwa sędzi dr Krystyny Gromek, został wydany w 2002 r., niemal równocześnie z wejściem w życie ww. aktu prawnego (doczekał się drugiego wydania w 2004 r.). Ustawę w pewnym zakresie komentowali także jej współtwórcy A. Martuszewicz i A. Rzepniewski [A. Martuszewicz, A. Rzepniewski, *Ustawa o kuratorach sądowych. Fakty i komentarz do wybranych zasad ustrojowych kurateli sądowej* [w:] *Kurator w społeczeństwie obywatelskim*, „Biuletyn Biura Studiów i Ekspertyz Kancelarii Sejmu”, Warszawa 2003/7 (51)]. Niniejszy komentarz, którego dwa wcześniejsze wydania ukazały się w 2008 r. oraz 2014 r. i były napisane wspólnie z moim przyjacielem śp. dr Tadeuszem Jedynakiem, jest jej

trzecią próbą analizy. Jak sądzę, upływ czasu zadziałał na jego korzyść, gdyż w tym okresie uwidoczniło się wiele różnych problemów, których sposoby rozwiązania przyczyniły się do poszerzenia zakresu wiedzy na temat praktycznych aspektów komentowanej ustawy.

Każdy rozdział niniejszego komentarza został poprzedzony wprowadzeniem zawierającym przegląd obowiązujących w przeszłości unormowań omawianej w nim problematyki. Takie podejście pozwala na uchwycenie ciągłości i zmiany w ewolucji instytucji kurateli sądowej w Polsce.

W niniejszym wydaniu zostały uwzględnione wszystkie zmiany legislacyjne, które miały wpływ na system kurateli sądowej w Polsce. Zmiany te przyczyniły się do wyjaśnienia wielu niejasności i wątpliwości sygnalizowanych w poprzednich wydaniach, dlatego zrezygnowano z pewnych fragmentów, gdyż były one już nieaktualne. Książka ta – można powiedzieć – odzwierciedla stan wiedzy na temat kuratorskiej służby sądowej na dzień 1.01.2021 r.

Komentarz adresowany jest przede wszystkim do kuratorów sądowych i aplikantów kuratorskich, ale także do sędziów, studentów pedagogiki, psychologii, socjologii, prawa i kryminologii oraz przedstawicieli zawodów i służb społecznych współpracujących z kuratorami sądowymi, a także wszystkich tych, którzy są zainteresowani poruszaną w nim problematyką.

Omawiana materia jest niezwykle trudna, gdyż odnosi się do różnych aspektów funkcjonowania tej grupy zawodowej. Niektóre przepisy, skondensowane do formy zdania prostego, zawierają w sobie tak bogatą i złożoną treść, że jej wydobyć wymaga wyjątkowo mozolnej pracy. Wielu ciekawych spostrzeżeń dostarczyła analiza materiałów archiwalnych: aktów prawnych i publikacji fachowych pierwszego samorządu kuratorskiego z początku lat pięćdziesiątych ubiegłego wieku. Publikacje te były nie tylko inspiracją do pracy, ale równocześnie źródłem zobowiązania wobec ich autorów – wcześniejszych pokoleń kuratorów, którzy znaczną część swojego życia poświęcili tworzeniu polskiej

kurateli sądowej. Dotarcie do tych materiałów nie byłoby możliwe bez pomocy ze strony pani Ewy Tokaj z Biblioteki Ministerstwa Sprawiedliwości oraz pani Sylwestry Jankowskiej z Archiwum Akt Nowych w Warszawie, dlatego pragnę im za to bardzo serdecznie podziękować (T. Jedynek, K. Stasiak, *Ustawa o kuratorach sądowych. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 11–14).

Ustawa o kuratorach sądowych do tej pory doczekała się kilku prób zmian. Ostatnia, z 2019 r. [*Projekt ustawy o kuratorskiej służbie sądowej* z 31.05.2019 r., <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12321964/12599106/12599107/dokument399627.pdf> (dostęp: 15.12.2020 r.)], zakłada nawet uchwalenie nowego aktu prawnego. Każdy spotkał się z dużą krytyką ze strony różnych środowisk, co może świadczyć o tym, iż regulowana materia jest na tyle skomplikowana, że trudno opracować rozwiązania, które dobrze odzwierciedlają jej specyfikę.

Autor

USTAWA

z dnia 27 lipca 2001 r.

o kuratorach sądowych

(tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 167)

ROZDZIAŁ 1

Przepisy ogólne

Uwagi wstępne

Na świecie początki kurateli, w znanej nam dzisiaj postaci, są związane z kuratelą dla osób dorosłych (W. Zalewski, „*Humanizacja wymiaru sprawiedliwości*”, czyli o roli kuratora sądowego w realizacji sprawiedliwości naprawczej. Czy konieczna jest reforma polskiego systemu? [w:] K. Stasiak (red.), *Kuratela sądowa w Polsce. Analiza systemu. Księga pamiątkowa dedykowana dr Tadeuszowi Jedynakowi*, Toruń 2018, s. 165–166). Jednak pierwsze dekady XX w. w Europie to okres, gdy w wielu państwach znacznie dynamiczniej rozwijała się kuratela dla nieletnich (T.W. Trought, *Probation in Europe*, Oxford 1927, s. 181). Polska, tworząc sądy dla nieletnich i powołując przy nich stałych opiekunów sądowych, doskonale wpisała się w ten trend (A.M. van Kalmthout, I. Durnescu, *European Probation Service Systems: a comparative overview*, Nijmegen 2008, s. 5). Jeżeli natomiast uwzględnić niezwykle trudny moment, w którym to się stało (odbudowa polskiej państwowości), to decyzje ówczesnych władz rysują się nam jako trafne i dalekowzroczne (K. Stasiak, *Ewolucja systemu kurateli sądowej w Polsce w latach 1919–2009 – kamienie milowe* [w:] K. Stasiak, Ł. Wirkus, P. Kozłowski, T. Jedynak (red.), *Dziewięćdziesięciolecie kurateli sądowej w Polsce. Historia – Teraźniejszość – Przyszłość*, Kraków 2010, s. 46).

Powstały wówczas w Polsce model postępowania w sprawach nieletnich opierał się na działalności wyspecjalizowanych sądów, przy których funkcjonowali opiekunowie sądowi, którym z czasem nadano miano kuratorów. Byli oni organem pomocniczym sądów, działając w jego strukturach, a ich celem było wykonywanie określonych przez prawo zadań na potrzeby sądów powszechnych (por. Z. Resich, *Nauka o organach ochrony prawnej*, Warszawa 1973, s. 84; F. Zedler, *Sądy rodzinne. Wybrane zagadnienia organizacyjne i procesowe*, Warszawa 1984, s. 47–53; H. Haak, *Ochrona prawna udzielana przez sąd opiekuńczy*, Toruń 2002, s. 166–168). Z czasem wykonywane przez nich czynności stawały się bardziej zróżnicowane, a ich rola coraz bardziej samodzielna.

Model ten początkowo objął tylko Warszawę, Łódź i Lublin, gdzie powołano specjalne sądy pokoju dla nieletnich (od 1.09.1919 r.). Jednak zgodnie z art. 11 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 26.07.1919 r. w przedmiocie urządzenia sądów dla nieletnich (Dz. Praw Nr 63, poz. 378), w miejscowościach, gdzie nie było sądów dla nieletnich, sądy pokoju były zobowiązane stosować zasady postępowania z nieletnimi określone w ww. aktach prawnych.

Sądy dla nieletnich rozpatrywały wszystkie sprawy karne, do których doszło na terenie miasta (gdzie działały) i należały do właściwości sądów pokoju. Warunkiem było to, aby oskarżonymi lub poszkodowanymi w tych sprawach były osoby, które nie przekroczyły 17. roku życia (art. 1 dekretu z 1919 r.).

Jak wynika z wyżej przywołanych przepisów, sędzia „do sądów dla nieletnich” powoła, jako opiekunów sądowych, „osoby obojga płci, szczególnie kwalifikujące się do kierowania i nadzoru nad nieletnimi” (art. 3 ww. rozporządzenia). Opiekunowie ci podlegali „dyrektywie” sędziego według wydanej instrukcji. Pełnili oni rolę pomocnika sędziego w „zbieraniu informacji o nieletnich”. Zajmowali się, „w wypadkach przez sędziego wskazanych”, opieką nad nieletnimi, niepozostającymi „pod dozorem rodzicielskim lub gdy dozór rodzicielski wymaga jeszcze dodatkowej kontroli odpowiedzialnej”. Ponadto opiekunowie sądowi

wykonywali „nadzór nad nieletnimi, skazanymi na karę, a korzystającymi z prawa zawieszenia kary”. Natomiast zgodnie z art. 5 ww. rozporządzenia opiekunowie sądowi zajmowali się jeszcze (lub mogli się zajmować) dozorem nad nieletnim, który został zatrzymany w „izbie zatrzymań”; uczestniczeniem w wysłuchaniu nieletniego, które było przeprowadzane przed terminem rozprawy głównej; wykonywanie nadzoru nad nieletnim pozbawionym opieki rodzicielskiej i umieszczonym „przy innej rodzinie” lub w zakładzie wychowawczym.

Opiekunowie pobierali stałe wynagrodzenie z funduszków dyspozycyjnych sądów. Początkowo jego wysokość nie była ustalona, ale z czasem tę sprawę uregulowano i w 1927 r. ustalono, iż będzie ono wynosiło 175 zł, zaś w Warszawie 200 zł (Dz.U. z 1927 r. Nr 40, poz. 365). Fakt, iż dostrzeżono potrzebę unormowania tej kwestii, należy interpretować jako dowód na rozwój instytucji opiekuna sądowego. O tym rozwoju świadczą także dane źródłowe pochodzące z połowy lat dwudziestych XX w. Wynika z nich, że w 1925 r. utworzono w Warszawie Koło Opiekunów Sądowych, które liczyło 13 członków. W 1927 r. ich liczba zwiększyła się do 43 osób, w tym cztery z nich otrzymywały wynagrodzenie (A. Komorowski, *Nieletni przestępcy* [w:] B. Krakowski (red.), *Zagadnienia opieki nad macierzyństwem, dziećmi i młodzieżą w Polsce*, Warszawa 1929, s. 53). W Łodzi takie koło utworzono w 1927 r. i w jego skład wchodziło 20 opiekunów sądowych. Natomiast w Lublinie w lutym 1922 r. działało czterech opiekunów sądowych (K. Szymków, *Instytucja stałych opiekunów sądowych 1919–1929*, „Folia Iuridica Universitatis Wratislaviensis” 2018, t. 7/1, s. 77–78; K. Stasiak, *Czy potrzebna jest nam reforma kurateli sądowej?*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2020/3, s. 103–104). Sukcesywnie zwiększała się także liczba nieletnich, którzy pozostawali pod dozorem stałego opiekuna sądowego, dochodząc w Warszawie w 1927 r. do 362 osób (P. Stępiak, *Funkcjonowanie kurateli sądowej. Teoria i rzeczywistość*, Poznań 1992, s. 40–41).

Okres dwudziestolecia międzywojennego to nie tylko czas odbudowy i umacniania polskiej państwowości, ale też poważnych reform systemu prawnego. W obszarze prawa karnego został on zapoczątkowany między innymi przez wydanie nowego Kodeksu postępowania karnego,

co nastąpiło 19.03.1928 r. (Dz.U. Nr 33, poz. 313). Z perspektywy kurateli sądowej wejście w życie tego kodeksu (od 1.07.1929 r.) miało duże znaczenie, gdyż nie tylko wprowadzono do niego instytucję kuratora, ale też ustalono dla niego konkretne zadania do wykonania. Na ich podstawie sędzia, w postępowaniu przed sądem, mógł mu zlecić wykonanie poszczególnych czynności dochodzenia (art. 594 § 2 k.p.k. z 1928 r.), których celem było ustalenie „okoliczności czynu zarzucanego nieletniemu; stopnia rozwoju umysłowego i moralnego nieletniego oraz innych danych niezbędnych do ustalenia, czy nieletni działał z rozeznanieniem; charakteru i przeszłości nieletniego, warunków, w jakich żył i wychowywał się, stosunków moralnych i materialnych jego i jego rodziny oraz środków nadających się do jego poprawy” (art. 596 § 1 k.p.k. z 1928 r.). Poza tym w Kodeksie postępowania karnego przewidziano możliwość, tytułem środka zapobiegawczego, oddania nieletniego pod dozór odpowiedzialny rodziców, opiekunów lub osoby godnej zaufania, „z dodaniem w razie potrzeby dozoru kuratora” (art. 598 § 1 lit. a k.p.k. z 1928 r.). Z art. 600 § 1 k.p.k. z 1928 r. wynikała jeszcze możliwość ustanowienia dozoru kuratora (dozór „innej osoby”) względem nieletniego, jeżeli sędzia umarzał „postępowanie karne z powodu braku rozeznania lub wydając z tego powodu wyrok uniewinniający” (T. Jedynek, K. Stasiak, *Ustawa o kuratorach sądowych. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 17).

Wydanie Kodeksu postępowania karnego wymusiło wprowadzenie pewnych zmian w instytucji stałych opiekunów sądowych, dlatego Minister Sprawiedliwości dnia 25.06.1929 r. wydał rozporządzenie (Dz.U. Nr 47, poz. 387) na mocy którego z dniem 1.07.1929 r. przekształcił ich w kuratorów nieletnich, którzy mieli od tego momentu działać przy sądach grodzkich i sądach dla nieletnich utworzonych w sądach okręgowych. Samo pojęcie „kurator” w Polsce pojawiło się znacznie wcześniej, gdyż posłużono się nim już w 1921 r. w czasie prac Komisji Kodyfikacyjnej opracowującej projekt ustawy o sądownictwie dla nieletnich (R. Opora, *Rola sędziów i kuratorów w resocjalizacji nieletnich*, Gdańsk 2006, s. 25).

Na kolejne zmiany nie trzeba było długo czekać, gdyż 11.07.1932 r. wydano nowy Kodeks karny, który wszedł w życie 1.09.1932 r. Na jego

mocy kuratorom nieletnich wyznaczono wykonywanie środka wychowawczego w postaci dozoru „samoistnego” (T. Jedynak, K. Stasiak, *Ustawa...*, s. 17) nad nieletnimi, którzy „przed ukończeniem 13 lat popełnili czyn zabroniony pod groźbą kary” oraz nad „nieletnimi, którzy po ukończeniu 13 lat, a przed ukończeniem 17 lat, popełnili czyn taki bez rozeznania (...)” (art. 69 § 2 k.k. z 1932), a także nad nieletnimi, którzy „popełnili z rozeznaniem czyn zabroniony pod groźbą kary, jeżeli ze względu na okoliczności czynu, charakter nieletniego albo warunki jego życia i otoczenia, umieszczenie go w zakładzie poprawczym nie jest celowe” (art. 71 k.k. z 1932). Kurator mógł także wykonywać tzw. „środki probacyjne”, których ustanowienie było związane z wyznaczeniem okresu próby. Orzeczenie takiego środka w postaci dozoru było możliwe przy warunkowym zawieszeniu umieszczenia w zakładzie poprawczym (art. 73 § 2 k.k. z 1932) oraz przy warunkowym zwolnieniu z zakładu poprawczego (art. 75 § 2 k.k. z 1932). Z uwagi na wykonywanie tego drugiego typu dozoru kuratorowi przyznano uprawnienie do składania wniosków: o odwołanie zawieszenia umieszczenia w zakładzie poprawczym (art. 73 § 3 k.k. z 1932) oraz o odwołanie warunkowego zwolnienia z zakładu poprawczego (art. 75 § 3 k.k. z 1932). Warty podkreślenia jest także fakt, iż w art. 66 ust. 1 wymienionego kodeksu przewidziano możliwość powołania kuratorów dla osób dorosłych, gdyż na jego mocy sąd mógł warunkowo zwolnić osobę oddać pod dozór osoby zasługującej na zaufanie. Jednak przez II wojnę światową ta specjalizacja kurateli nie powstała (K. Stasiak, *Ewolucja systemu...*, s. 27).

W tym samym roku wprowadzono drobne zmiany w Kodeksie postępowania karnego, gdyż nieco skorygowano treść art. 622 § 1, używając pojęcia zbiorczego „środki wychowawcze” (a więc także dozór kuratora), zamiast dotychczasowego ich wymieniania („Umarzając postępowanie karne z powodu braku rozeznania lub wydając z tego powodu wyrok uniewinniający, sędzia stosuje środki wychowawcze” – art. 622 § 1 k.p.k. z 1928 r.).

Dopełniając obraz kurateli sądowej w Polsce międzywojennej należy wspomnieć o rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z 25.06.1935 r.

o kuratorach nieletnich (Dz.U. Nr 46, poz. 316). Nie dokonano w nim zmian w zakresie wykonywanych przez kuratorów zadań, ale przeprowadzono likwidację kurateli zawodowej, ustalając, iż pełnienie obowiązków kuratora jest „obywatelską funkcją honorową”. Ponadto kompetencje w zakresie powoływania i odwoływania kuratorów powierzono prezesowi sądu apelacyjnego. Ustalono także, iż w celu pokrycia kosztów i wydatków związanych z „wykonywaniem kurateli” prezes sądu apelacyjnego może przyznać ryczałt w wysokości nieprzekraczającej 200 zł. W efekcie na ponad dwadzieścia lat przesądzono o społecznym modelu kurateli sądowej. Natomiast ustalona w nim ryczałtowa forma rekompensaty kosztów sprawowania nadzoru lub dozoru okazała się na tyle uniwersalna, iż w podobnym kształcie obowiązuje do chwili obecnej. Jak się wydaje, zmiany te były spowodowane problemami gospodarczymi Polski i trudnościami ze sfinansowaniem wszystkich jej potrzeb (K. Stasiak, *Ewolucja systemu...*, s. 49).

Podsumowując powstanie i rozwój kurateli sądowej w okresie międzywojennym, nie sposób nie dostrzec, iż w porównaniu do wielu innych państw, polska kuratela wzięła swój początek od kuratorów nieletnich. Zadania, które im wówczas przypisano, są przez kuratorów w znacznym stopniu realizowane do chwili obecnej i obejmowały między innymi przeprowadzanie wywiadów środowiskowych, wykonywanie nadzorów nad nieletnimi czy też składanie wniosków w postępowaniu wykonawczym dotyczącym nieletniego. Od momentu powstania kuratela sądowa w Polsce funkcjonowała w strukturze sądu i taki model istnieje do chwili obecnej. Jest też modelem organizacyjnym (silny związek z sądem) zdecydowanie w Europie przeważającym (K. Stasiak, *Czy potrzebna...*, s. 112–113; M.F. Aebi, Y.Z. Hashimoto, *Space II* – 2018, Strasburg 2018, s. 9).

Zakończenie II wojny światowej oznaczało konieczność odbudowy państwa polskiego. Było to ogromne przedsięwzięcie dodatkowo realizowane przy zmieniającym się ustroju. Odbudowa ta objęła też restytucję sądownictwa dla nieletnich i działających przy nich kuratorach nieletnich. Bazując na dotychczasowych regulacjach prawnych, już w 1949 r. zaczęto tworzyć sądy dla nieletnich i w tym czasie powstało

ich 34 (P. Stępnia, *Funkcjonowanie...*, s. 42). Z powoływaniem sądów zaczęto także tworzyć sieć kuratorów – w 1950 r. było już ponad 500 kuratorów, zaś w 1953 r. ta liczba wzrosła do 1589 osób (H. Cybulska, *Organizacja sieci szkolenia kuratorów sądowych dla nieletnich*, „Biuletyn Kuratorów Sądowych dla Nieletnich” 1953/5, s. 3). Z ówczesnej literatury możemy się też dowiedzieć, iż odbudowę kurateli sądowej postrzegano jako pilną potrzebę i nieodzowny element sądów dla nieletnich, pozwalający prawidłowo im funkcjonować.

Jeżeli chodzi o regulacje prawne dotyczące kuratorów, to w 1947 r. zmieniono rozporządzenie z 1935 r. (Dz.U. z 1947 r. Nr 28, poz. 119). W jej wyniku potwierdzono społeczny charakter kurateli sądowej, gdyż określono, iż „pełnienie obowiązków kuratora jest obywatelską funkcją honorową”. Następnie 25.04.1950 r. wydano instrukcję do postępowania karnego w sprawach nieletnich (Dz.Urz. MS Nr 3, poz. 10). W § 16 określono obowiązki kuratora dla nieletnich i należały do nich:

- „1) w zakresie postępowania przygotowawczego – wykonywanie czynności zleconych przez sędziego,
- 2) udział w rozprawach i posiedzeniach niejawnych, o ile sędzia uzna to za celowe,
- 3) pełnienie obowiązków dozoru nad nieletnimi, powierzonymi im na podstawie orzeczeń sądowych.

W ramach spełnianych dozorów nad nieletnimi winni kuratorzy podejmować działania i starania zmierzające do zatrudnienia nieletnich, umieszczenia ich w szkole zawodowej, w organizacjach młodzieżowych itd.”.

Powyższy stan prawny istniał do 1951 r., kiedy to w pierwszym po wojennym rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z 30.03.1951 r. o kuratorach sądowych dla nieletnich (Dz.U. Nr 25, poz. 188) kurator został określony organem pomocniczym sądu (§ 1 ust. 1). Jego zadania obejmowały zarówno czynności w postępowaniu przed wydaniem orzeczenia, jak i w postępowaniu wykonawczym. Zgodnie z § 2 ust. 1 r.k.n. z 1951 r. kurator był zobowiązany do wykonania „czynności zleconych przez sędziego w toku śledztwa (art. 477 i 481 k.p.k.) oraz

sprawowania dozoru nad nieletnimi powierzonymi mu na mocy orzeczeń sądów karnych (art. 69 § 2, art. 71, art. 73 § 2 i art. 75 § 2 k.k.)”. Poza tym kurator powinien czynić starania „w celu zapewnienia mu warunków rozwojowych dostępnych dziecku i młodzieży w ustroju ludowo-demokratycznym, a zwłaszcza w zakresie wykształcenia ogólnego i ideologicznego oraz przygotowania do zawodu” (§ 2 ust. 2 r.k.n. z 1951 r.). Znakiem czasu tamtej epoki było zobowiązanie kuratora do szczególnej czujności wobec wpływów wroga klasowego, inspirującego nieletnich do popełniania przestępstw (§ 1 ust. 2 r.k.n. z 1951 r.). Działania kuratora dla nieletnich zyskały wyraźny akcent wychowawczy, choć niewątpliwie wychowanie to było podporządkowane dominującej wówczas ideologii (T. Jedynak, K. Stasiak, *Ustawa...*, s. 20).

Rozporządzenie z 30.03.1951 r. w § 15 przewidywało wydanie instrukcji określającej „szczegółowy tryb powoływania kuratorów sądowych dla nieletnich, organizację wewnętrzną sieci kuratorów, sposób powierzania dozoru nad nieletnimi i innych czynności oraz zakres praw i obowiązków”. Została ona wydana zarządzeniem nr 35/52 Ministra Sprawiedliwości z 8.10.1952 r. – Instrukcja w sprawie kuratorów sądowych dla nieletnich (Dz.Urz. MS Nr 2, poz. 14). W porównaniu z instrukcją z 1950 r. zmieniła się jej szata graficzna, natomiast w sensie merytorycznym zmiany były symboliczne.

Instytucja kuratora dla nieletnich była w Polsce powołana na podstawie procedury karnej, jednak dosyć szybko dostrzeżono, iż nie zabezpiecza ona wszystkich potrzeb sądów w zakresie pracy z rodziną. Nie było bowiem odpowiedniej służby, która mogłaby się nią zajmować w przypadku ingerencji sądu we władzę rodzicielską. Możliwość jej powołania stworzono na mocy dekretu z 16.05.1956 r. o zmianie ustawy z 27.06.1950 r. o postępowaniu niespornym w sprawach rodzinnych oraz z zakresu kurateli (Dz.U. Nr 16, poz. 89). Umożliwił on powołanie organu pomocniczego dla władzy opiekuńczej. Od tego momentu władza ta (sąd) mogła powoływać inspektorów społecznych, którzy pomagali jej w sprawach opiekuńczych małoletnich (art. 55a § 1 przywołanego dekretu). W wydanym rozporządzeniu (na podstawie delegacji zawartej w § 2 do art. 55a wspomnianego dekretu)

z 3.07.1956 r. o inspektorach społecznych przy sądach powiatowych (Dz.U. Nr 29, poz. 134), Minister Sprawiedliwości określił zasady i tryb powoływania, odwoływania oraz zawieszania w czynnościach inspektorów społecznych, a także ich prawa i obowiązki. Z jego treści wynikało, iż do ich obowiązków należało „ustalanie warunków życia małoletnich, nad którymi ustanowiono opiekę, lub małoletnich pozostających u rodziców, którym ograniczono władzę rodzicielską, udzielanie pomocy rodzicom i opiekunom w zakresie wykonywania władzy rodzicielskiej i sprawowania opieki, wskazywanie kandydatów na opiekunów oraz wykonywanie innych czynności zleconych przez władzę opiekuńczą” (§ 4).

Jak z powyższego wynika, zadania inspektorów w znacznym stopniu były zbliżone do tych, które realizowali kuratorzy dla nieletnich. Obejmowały one bowiem przeprowadzanie wywiadów środowiskowych oraz udzielanie pomocy rodzicom i opiekunom w zakresie wykonywania władzy rodzicielskiej, które w zasadzie odpowiadały zadaniom kuratora realizowanym w dozorze nad nieletnim. Sędzia, na podstawie powyższego rozporządzenia, miał dużą swobodę w powierzeniu czynności inspektorom społecznym.

Kolejnym ważnym momentem w rozwoju kurateli było wydanie przez Ministra Sprawiedliwości rozporządzenia z 13.02.1959 r. o kuratorach sądowych dla nieletnich (Dz.U. Nr 18, poz. 113). Na jego mocy utrzymano społeczny charakter kurateli, ale przewidziano też możliwość powoływania kuratorów zawodowych: „Pełnienie obowiązków kuratora sądowego dla nieletnich jest w zasadzie funkcją społeczną. W miarę potrzeby jednak mogą być powoływani kuratorzy sądowi dla nieletnich pełniący swe czynności zawodowo” (§ 1 pkt 2). Wszystko na to wskazuje, iż nie skończyło się na samej możliwości (K. Stasiak, *Wpływ stosunku pracy sądowego kuratora zawodowego na efektywne zarządzanie kuratorską służbą sądową*, Gdańsk 2016, praca doktorska niepubl., Biblioteka UG, s. 26), gdyż 1.04.1959 r. Minister Sprawiedliwości wydał rozporządzenie w sprawie wynagradzania kuratorów zawodowych dla nieletnich (Dz.U. Nr 26, poz. 164). Wynikało z niego, iż kuratorem mogła zostać osoba legitymująca się wykształceniem średnim, średnim

pedagogicznym lub wykształceniem wyższym i praktyką zawodową, w zależności od rodzaju wykształcenia, od 3 do 5 lat. Przy czym do praktyki zawodowej można było zaliczyć, za zgodą Ministra Sprawiedliwości, w całości lub w części okres pełnienia funkcji kuratora lub inspektora społecznego (§ 2 ww. rozporządzenia).

Do rozporządzenia z 13.02.1959 r. Minister Sprawiedliwości wydał instrukcję w sprawie kuratorów sądowych dla nieletnich (instrukcja z 1959 r.). Podobnie jak we wcześniejszych tego rodzaju aktach prawnych, dla kuratora dla nieletnich przewidziano następujące czynności:

- 1) w toku postępowania przygotowawczego – przeprowadzanie wywiadów środowiskowych, zebranie opinii o nieletnim w szkole, miejscu pracy i miejscu zamieszkania oraz sprawowanie dozoru nad nieletnim, jako środka zapobiegającego uchylaniu się od sądu (§ 20);
- 2) w toku rozprawy i posiedzenia niejawnego – udział w rozprawach i posiedzeniach niejawnych, w celu złożenia wyjaśnień co do poczynionych obserwacji nad nieletnim i jego środowiskiem (§ 23);
- 3) w toku postępowania wykonawczego – sprawowanie nad nieletnim dozoru jako środka wychowawczego (§ 25) oraz dozoru nad nieletnimi zwalnianymi z zakładów poprawczych (§ 32) (T. Jedy-nak, K. Stasiak, *Ustawa...*, s. 21).

Wyżej przedstawiony stan prawny istniał do 1973 r., kiedy to Minister Sprawiedliwości, na mocy rozporządzenia z 3.05.1973 r. w sprawie kuratorów nieletnich (Dz.U. Nr 18, poz. 107) dokonał połączenia kuratorów dla nieletnich z inspektorami społecznymi. Warto odnotować, że delegacje do wydania tego aktu znajdowały się zarówno w procedurze karnej – art. 493 § 2 k.p.k z 1928 r. w zw. z art. III pkt 1 ustawy z 19.04.1969 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 13, poz. 97), jak i w procedurze cywilnej – art. 571 § 2 ustawy z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 43, poz. 296 ze zm.).

W rozporządzeniu tym Minister Sprawiedliwości ustalił, że kuratorzy nieletnich są organami pomocniczymi sądów w sprawach nieletnich

i w sprawach opiekuńczych małoletnich (§ 1 ust. 1). Do ich zakresu zadań w sprawach nieletnich należało: „1) wykonywanie czynności zleconych przez sędziego dla nieletnich do czasu wydania orzeczenia; 2) sprawowanie dozoru nad nieletnim; 3) wykonywanie innych czynności zleconych przez sąd lub sędziego dla nieletnich” (§ 14 ust. 1). Natomiast w sprawach opiekuńczych ich rolą było: „1) wykonywanie czynności zleconych przez sąd przed wydaniem orzeczenia; 2) sprawowanie nadzoru nad wykonywaniem obowiązków rodzicielskich przez rodziców, którym władzę rodzicielską w ten sposób ograniczono, oraz udzielanie tym rodzicom pomocy w wychowywaniu dziecka; 3) wskazywanie kandydatów na opiekunów, kontrolowanie sytuacji dzieci, nad którymi ustanowiono opiekę i udzielanie pomocy w zakresie sprawowania tej opieki; 4) wykonywanie innych czynności zleconych przez sąd opiekuńczy” (§ 14 ust. 2).

Rozporządzenie z 1973 r. dokonało unifikacji dwóch bliźniaczo do siebie podobnych instytucji: kuratorów dla nieletnich i inspektorów społecznych. Decyzja ta, z uwagi na bardzo zbliżony charakter wykonywanych przez oba organy zadań oraz niejednokrotnie realizowanie czynności w tych samych środowiskach, była racjonalna i trafna.

W przeciwieństwie do kuratorów dla nieletnich, proces tworzenia się w Polsce instytucji kuratorów dla osób skazanych rozpoczął się dosyć późno. Ponieważ przed II wojną światową nie zdecydowano się na jej powołanie, dlatego nastąpiło to dopiero pod koniec lat 50. XX wieku. Było to związane z uchwaleniem ustawy z 29.05.1957 r. o warunkowym zwolnieniu osób odbywających karę pozbawienia wolności (Dz.U. z 1961 r. Nr 58, poz. 321). Przewidywała ona w art. 4 § 2, iż „warunkowo zwolnionego sąd oddaje na okres próby pod nadzór wyznaczonej w tym celu osoby lub instytucji, chyba że ze względu na wyjątkowe okoliczności danego przypadku uzna stosowanie nadzoru za niecelowe”.

Minister Sprawiedliwości, na podstawie art. 4 § 5 ww. ustawy, dnia 15.01.1958 r. wydał rozporządzenie w sprawie nadzoru nad osobami warunkowo zwolnionymi (Dz.U. Nr 10, poz. 35). Na jego mocy doszło

do powołania, przy sądach wojewódzkich, społecznego organu pomocniczego sądu w postaci kuratorów sądowych dla nadzoru nad warunkowo zwolnionymi (§ 1). W rozporządzeniu określono zasady funkcjonowania tego organu (zasady powołania, wymagane kwalifikacje oraz prawa i obowiązki kuratorów), a także ustalono charakter podejmowanych przez kuratorów czynności: „Kurator sądowy obowiązany jest poczynić wszelkie starania, by oddany mu pod nadzór stosował się do zasad współżycia społecznego, a zwłaszcza nie wkroczył ponownie na drogę przestępstwa. W szczególności kurator winien baczyć, aby warunkowo zwolniony sumiennie wypełniał nałożone nań przez sąd obowiązki, oraz udzielać mu rad i wskazówek, jak również w miarę możliwości pomocy w rozwiązywaniu trudności życiowych” (§ 6).

W następnym roku została uchwalona ustawa z 18.06.1959 r. o zmianie przepisów postępowania karnego (Dz.U. Nr 36, poz. 229). W art. 5 zawarto w niej zobowiązanie dla Ministra Sprawiedliwości do określenia, w drodze rozporządzenia, sposobu wykonania orzeczeń, o których mowa w art. 62 k.k. z 1932 r. Rozporządzenie to zostało wydane 24.06.1961 r. (Dz.U. Nr 34, poz. 173) – rozporządzenie w sprawie sposobu wykonania orzeczeń, o których mowa w art. 62 Kodeksu karnego. Na jego mocy przy sądach wojewódzkich i sądach powiatowych powołano, jako społeczny organ pomocniczy sądu, kuratorów sądowych do dozoru ochronnego nad osobami, względem których wykonanie kary pozbawienia wolności warunkowo zawieszono z jednoczesnym oddaniem tych osób pod dozór ochronny (§ 1 ust. 1). Rola kuratora w czasie wykonywania tego dozoru została określona w § 6: „Kurator sądowy obowiązany jest poczynić wszelkie starania, by skazany oddany mu pod dozór ochronny, stosował się do zasad współżycia społecznego, dobrze się prowadził, a zwłaszcza by nie wkroczył ponownie na drogę przestępstwa. W szczególności kurator sądowy powinien baczyć, by skazany wynagrodził szkody zrządzone przestępstwem w czasie i rozmiarach ustalonych w wyroku. Kurator powinien ponadto w miarę możliwości udzielać skazanemu rad i pomocy w jego trudnościach życiowych, a przede wszystkim w uzyskaniu pracy, oraz w razie potrzeby ostrzegać go przed skutkami niewypełniania nałożonych przez sąd obowiązków”. Jak z powyższego wynika, zadania kuratora były dosyć

podobne do tych, które musiał wykonywać kurator społeczny sprawujący nadzór nad osobami warunkowo zwolnionymi. Także w pozostałych kwestiach, takich jak: powołanie, odwołanie i zawieszanie kuratora, jego obowiązki i uprawnienia – oba te akty zawierały bardzo podobne lub tożsame rozwiązania (T. Jedynak, K. Stasiak, *Ustawa...*, s. 25).

Z uwagi na ogromne podobieństwo dwóch wyżej wymienionych instytucji, nie można dziwić się decyzji Ministra Sprawiedliwości o ich połączeniu. Nastąpiło to w 1965 r. na mocy rozporządzenia z 3.03.1965 r. w sprawie dozoru ochronnego nad osobami, którym wykonanie kary pozbawienia wolności warunkowo zawieszono oraz w sprawie nadzoru nad osobami warunkowo zwolnionymi (Dz.U. Nr 12, poz. 80). W efekcie, określono jeden organ, który zajmował się wykonywaniem obu zadań – kuratora sądowego (§ 1 ust. 1). Rozporządzenie to w systemie kurateli dla osób skazanych wprowadziło jedną, niezwykle istotną zmianę – powołano kuratorów zawodowych. Jak wynika z § 2 ust. 2 tego rozporządzenia, kuratorów zawodowych powoływało się przy każdym sądzie wojewódzkim. Kilka dni później Minister Sprawiedliwości wydał rozporządzenie z 11.03.1965 r. w sprawie uzupełnienia tabel stanowisk administracyjnych pracowników sądów powszechnych i sądów ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 12, poz. 82), w którym określono zasady wynagradzania kuratorów zawodowych dla osób skazanych oraz wymagania w zakresie wykształcenia i doświadczenia zawodowego.

W 1969 r. dokonano w Polsce reformy prawa karnego, uchwalając nowe kodeksy. W Kodeksie karnym z 1969 r. przewidziano nowy rodzaj kary – karę ograniczenia wolności (art. 30 § 1 pkt 2 k.k. z 1969 r.), której wykonywanie, z czasem, zaczęły kontrolować kuratorzy. Natomiast w postępowaniu wykonawczym określono, iż sąd może zarządzić zebranie wiadomości o zachowaniu skazanego, zwłaszcza w drodze wywiadu środowiskowego (art. 15 § 1 k.k.w. z 1969 r.). Były to zatem zadania, którymi obecnie standardowo zajmuje się kurator sądowy. Zanim jednak do tego doszło, Minister Sprawiedliwości dnia 2.04.1971 r. wydał rozporządzenie w sprawie dozoru i nadzoru ochronnego. Potrzeba jego wydania wynikała z uchwalenia Kodeksu karnego

wykonawczego i uchylenia ustaw, na mocy których wydawano wcześniejsze rozporządzenia dotyczące kuratorów sądowych.

Rozporządzenie z 1971 r. wyraźnie rozróżniło zadania wykonywane przez kuratorów społecznych od tych, które byli zobowiązani realizować kuratorzy zawodowi. To, co z dzisiejszej perspektywy może być zaskakujące, zakres zadań kuratorów społecznych był bardziej rozbudowany niż obecnie, co należy wiązać z tym, iż kuratorów zawodowych było wówczas jeszcze niewielu, dlatego ówczesna kuratela opierała się na pracy społeczników. Jak wynika z rozporządzenia, oprócz dotychczasowych obowiązków (dozór, nadzór ochronny, udział w szkoleniach i naradach) kuratorzy społeczni zostali w szczególności zobowiązani do: „współdziałania w zapobieganiu przestępczości z terenowymi organami władzy i administracji państwowej oraz z właściwymi organizacjami społecznymi” oraz do „wykonywania zleconych przez sąd czynności zmierzających do resocjalizacji osób, w stosunku do których warunkowo umorzono postępowanie, oraz w stosunku do skazanych nie pozostających w okresie próby pod dozorem lub korzystających z odroczenia albo z przerwy w wykonaniu orzeczonej kary, a także w stosunku do skazanych, którym zezwolono na czasowe opuszczenie ośrodka przystosowania społecznego lub odbywających karę ograniczenia wolności” (§ 16 pkt 3 i 4). Natomiast zadania kuratora zawodowego obejmowały przede wszystkim organizowanie i kontrolowanie pracy podległych kuratorów społecznych, bezpośrednie sprawowanie nadzoru lub dozoru ochronnego w „wypadkach szczególnie trudnych” oraz „współdziałanie z organizacjami realizującymi zadania z zakresu pomocy postpenitencjarnej” (§ 22 ust. 1).

Zadania kuratorów dla osób skazanych ustalone w rozporządzeniach z 1965 r. i 1971 r. były określone na dość dużym poziomie ogólności, dlatego zostały przez Ministra Sprawiedliwości uszczegółowione w wydanych w tym celu instrukcjach: zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z 29.12.1967 r. dotyczące instrukcji w sprawie zakresu, organizacji metod pracy kuratorów zawodowych dla osób dorosłych (Dz.Urz. MS z 1968 r. Nr 7, poz. 50) oraz zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z 2.10.1972 r. dotyczące instrukcji w sprawie zakresu, organizacji metod pracy kuratorów zawodowych dla osób dorosłych (Dz.Urz. MS

Nr 5, poz. 37). Szczególnie interesująca była instrukcja z 1972 r., która rozszerzyła zakres zadań kuratora zawodowego w stosunku do określonego w podanym wcześniej rozporządzeniu. Zgodnie z jej treścią do zadań kuratora zawodowego należały:

- 1) organizacja i nadzorowanie wykonywanych środków resocjalizacyjnych wynikających z orzeczeń dotyczących: nadzoru ochronnego nad przestępcami wielokrotnymi, dozoru przy warunkowym zawieszeniu wykonania kary pozbawienia wolności, dozoru przy warunkowym przedterminowym zwolnieniu, kary ograniczenia wolności oraz – na zlecenie sądu – orzeczeń dotyczących: warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności wobec osób nieobjętych dozorem, warunkowego przedterminowego zwolnienia bez ustanowionego dozoru, warunkowego umorzenia postępowania karnego;
- 2) zbieranie – na zlecenie sądu – wiadomości o zachowaniu się skazanego, szczególnie w drodze wywiadu środowiskowego, zwłaszcza w przypadkach: odroczenia wykonania kary pozbawienia wolności lub ograniczenia wolności, przerwy w odbywaniu kary pozbawienia wolności, zawieszenia postępowania wykonawczego, czasowego pobytu poza ośrodkiem przygotowawczym;
- 3) współdziałanie z kuratorami społecznymi, instytucjami i organizacjami społecznymi w zakresie: organizacji sieci kuratorów społecznych, kontroli i oceny ich pracy i innych podmiotów upoważnionych do sprawowania dozorów i nadzorów ochronnych, czuwanie nad szybkością obejmowania obowiązków, reagowanie na przypadki uchylania od dozoru lub nadzoru oraz niewykonywania obowiązków nałożonych przez sąd oraz inne czynności związane z organizacją i funkcjonowaniem kuratorów społecznych, a opisane w rozporządzeniu z 1971 r.;
- 4) osobisty udział kuratora zawodowego w resocjalizacji przez: bezpośrednie sprawowanie dozorów i nadzorów ochronnych, wykonywanie czynności przekraczających możliwości lub kompetencje społecznych współpracowników sądu, współudział w organizowaniu i świadczeniu pomocy postpenitencjarnej, wykonywanie innych czynności zleconych przez sąd, jeżeli mają one na celu resocjalizację skazanych (T. Jedynak, K. Stasiak, *Ustawa...*, s. 27).

Instrukcja ta dosyć szczegółowo określiła zakres zadań kuratora sądowego, jednak w pewnym stopniu wykraczała poza katalog zadań kuratora, ustalony w rozporządzeniu z 1971 r., a nawet w Kodeksie karnym wykonawczym z 1969 r. Instrukcja ta w 2 punkcie określiła, iż czynności w sprawach z wyznaczonym okresem próby bez dozoru lub w przypadku warunkowego umorzenia postępowania karnego kurator zawodowy podejmował na zlecenie sądu. Natomiast w punkcie 3.6 określono, że czynności te oraz kontrolę obowiązków w okresie próby bez dozoru kurator zawodowy mógł dokonywać nie tylko na zlecenie sądu, ale także z własnej inicjatywy (zarówno osobiście, jak i za pośrednictwem kuratora społecznego). Jednocześnie zgodnie z § 22 ust. 1 oraz § 16 pkt 4 rozporządzenia z 1971 r., tego rodzaju czynności kuratorowi społecznemu zlecał sąd, a nie kurator zawodowy (T. Jedynak, K. Stasiak, *Ustawa...*, s. 28).

Na podstawie wyżej wskazanych aktów prawnych można wyciągnąć wniosek, iż kuratorzy dla osób skazanych zajmowali się wykonywaniem zadań wyłącznie w postępowaniu wykonawczym. W tym sensie różnili się od kuratorów nieletnich, których zadania obejmowały obie fazy postępowania sądowego: rozpoznawczą i wykonawczą. W ogólnym zarysie tak ukształtowany model pracy kuratorów, mimo znacznego poszerzenia zakresu wykonywanych przez nich zadań, istnieje do chwili obecnej (T. Jedynak, K. Stasiak, *Ustawa...*, s. 28).

Kolejny etap rozwoju kurateli sądowej w Polsce był związany ze zmianami, które nastąpiły w związku z uchwaleniem ustawy z 26.10.1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. Nr 35, poz. 228). W jej wyniku zmieniono też ustawę z 6.02.1928 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 1964 r. Nr 6, poz. 40 ze zm.) poprzez dodanie art. 140a w następującym brzmieniu:

„§ 1. Przy sądach działają kuratorzy (kuratorzy rodzeni i kuratorzy dla osób dorosłych), którzy pełnią swe czynności albo zawodowo (kuratorzy zawodowi), albo w ramach funkcji społecznych (kuratorzy społeczni).

§ 2. Minister Sprawiedliwości w drodze rozporządzenia ustala tryb powoływania kuratorów sądowych oraz szczegółowy zakres ich praw i obowiązków”.

W ten sposób rozpoczął się proces unifikacji dwóch dotychczas odrębnych instytucji: kuratorów sądowych (dla skazanych) i kuratorów nieletnich, w jednolity system kurateli, składający się z dwóch specjalizacji: kuratorów rodzinnych i kuratorów dla dorosłych. Proces ten zakończył się w wyniku wejścia w życie ustawy o kuratorach sądowych. Jak się wydaje, potrzeba wyodrębnienia w strukturze sądownictwa nowej grupy zawodowej wynikała z konieczności ustalenia jednolitych zasad jej funkcjonowania. Tym bardziej, iż kuratorzy sądowi (dla skazanych) i kuratorzy nieletnich często wykonywali podobne do siebie zadania.

Warto dostrzec, iż po raz pierwszy w akcie prawnym rangi ustawy zastosowano obecnie używanej nomenklatury: kuratorzy rodinni i kuratorzy dla osób dorosłych. Dotychczasowa nazwa „kurator sądowy” była stosowana na określenie kuratora sprawującego dozór nad warunkowo zwolnionym lub nadzór ochronny w przypadku warunkowego zawieszenia kary, została w ustawie użyta w nowym znaczeniu, jako nazwa wszystkich kuratorów sądowych, uzyskując tym samym szerszy zakres znaczeniowy, obejmujący większą liczbę desygnatów (T. Jedynek, K. Stasiak, *Ustawa...*, s. 29). Z całą pewnością wyrażenia „kurator dla osób dorosłych” oraz „kurator rodzinny” nie w pełni oddają sens wykonywanych przez kuratorów zadań, gdyż np. kuratorzy rodinni wykonują nadzory nad osobami dorosłymi zobowiązanymi do leczenia odwykowego. Jednak mimo tych wątpliwości, w ogólnym zarysie, oddawały one istotę tych dwóch specjalizacji.

Mimo istniejącej delegacji ustawowej Minister Sprawiedliwości rozporządzenie w sprawie kuratorów sądowych wydał dopiero w 1986 r. Było ono poprzedzone uchwaleniem nowej ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych z 1985 r. (Dz.U. Nr 31, poz. 137 ze zm.). Zapisało w niej:

„Art. 127. § 1. W sądach działają kuratorzy sądowi (kuratorzy rodinni i kuratorzy dla dorosłych), którzy wykonują czynności o charakterze wychowawczo-resocjalizacyjnym i profilaktycznym oraz inne czynności określone w przepisach szczególnych.

§ 2. Kuratorzy sądowi pełnią swoje czynności zawodowo (kuratorzy zawodowi) albo społecznie (kuratorzy społeczni).

§ 3. Warunkiem mianowania na stanowisko kuratora zawodowego jest odbycie stażu pracy w sądzie i złożenie egzaminu. W szczególnie uzasadnionych wypadkach Minister Sprawiedliwości na wniosek prezesa sądu wojewódzkiego może zwolnić od obowiązku odbycia stażu i złożenia egzaminu”.

Ponadto w art. 131 tej ustawy określono dla Ministra Sprawiedliwości delegację do wydania rozporządzenia w sprawie kuratorów sądowych, precyzyjnie ustalając jej zakres. Wprowadzenie tych zmian likwidowało pewien chaos legislacyjny, gdyż dotychczas delegacje do wydania rozporządzeń określających zasady organizacji pracy kuratorów były umiejscowienie w ustawach o charakterze materialnym lub procesowym (Kodeks postępowania karnego, Kodeks postępowania cywilnego i Kodeks karny wykonawczy). Powodowało to konieczność wydania kilku rozporządzeń określających nie tylko sposób wykonywania przez kuratorów powierzonych im zadań, ale też kwestii o charakterze organizacyjnym czy też dotyczących prawa pracy. Natomiast umiejscowienie tej delegacji w akcie prawnym o charakterze ustrojowym stwarzało możliwość uporządkowania stanu prawnego i wydania jednego rozporządzenia ustalającego organizację i zasady pracy kuratorów sądowych. Zdaniem projektodawców, stwarzało to możliwość lepszego wykonania ustaw proceduralnych, zapewniając tym samym dobrą i sprawną działalność sądów (zob. T. Ereciński, J. Gudowski, J. Iwulski, *Komentarz...*, s. 14). W konsekwencji w Prawie o ustroju sądów powszechnych z 1985 r. skoncentrowano się na ogólnych zadaniach, które kuratorzy mają wykonywać w systemie sądownictwa powszechnego. Ponieważ w sposób znaczący różniły się one od tych, które realizowali inni pracownicy, dlatego uzasadnionym było organizacyjne i merytoryczne wyodrębnienie kuratorów sądowych poprzez stworzenie dla nich odrębnej struktury organizacyjnej.

W art. 127 § 1 u.s.p. z 1985 r. po raz pierwszym, w akcie prawnym rangi ustawy, określono rolę kuratora w wymiarze sprawiedliwości. Kurator miał wykonywać czynności **o charakterze wychowawczo-resocjalizacyjnym i profilaktycznym oraz inne czynności określone w przepisach szczególnych**. Kurator, aby mógł je prawidłowo

realizować, powinien posiadać wiedzę z zakresu pedagogiki, psychologii czy socjologii, czemu dano wyraz w rozporządzeniu wydanym na podstawie ww. ustawy.

Na podstawie wyżej wymienionej delegacji Minister Sprawiedliwości wydał 24.11.1986 r. rozporządzenie w sprawie kuratorów sądowych (Dz.U. Nr 43, poz. 212). Normowało ono najszerzej z dotychczasowych aktów prawnych rangi rozporządzenia pragmatykę zawodu kuratora sądowego, w tym także szczegółowy zakres jego uprawnień i obowiązków wynikających z rozporządzenia i przepisów odrębnych (T. Jedynek, K. Stasiak, *Ustawa...*, s. 31). W rozporządzeniu zadania kuratora zostały określone w sposób podobny do u.s.p. z 1985 r., ale dodatkowo określono w nim, iż kuratorzy „pełnią funkcje związane ze szczególną odpowiedzialnością za ochronę porządku i bezpieczeństwa publicznego w celu wychowania i resocjalizacji podopiecznych” (§ 1).

W wymienionym rozporządzeniu kuratorów zdefiniowano przez wskazanie ich umiejscowienia w strukturze sądu, w ten sposób ustalając ich organizacyjny i funkcjonalny związek z tą jednostką. W rezultacie kuratorzy sądowi spełniający swoje czynności w wydziałach karnych sądów rejonowych i w wydziałach penitencjarnych byli kuratorami dla dorosłych, natomiast kuratorzy spełniający swoje czynności w wydziałach rodzinnych i nieletnich byli kuratorami rodzinnymi (§ 2).

Rozporządzenie z 1986 r. określiło strukturę organizacyjną kurateli sądowej w Polsce, która w zasadzie w niezmienionym kształcie przetrwała do czasu wejścia w życie ustawy o kuratorach. Zanim jednak doszło do jej uchwalenia, to dokonano reformy prawa karnego, w tym prawa karnego wykonawczego (w 1997 r.), w wyniku której zmieniono status zawodowego kuratora dla dorosłych. Odtąd stał się organem postępowania wykonawczego (art. 2 pkt 6 k.k.w.), o szerszych niż wcześniej kompetencjach, ponadto zyskał nowe kompetencje specyficzne dotąd dla kuratorów rodzinnych – przeprowadzanie wywiadów środowiskowych w postępowaniu przedsądowym (art. 214 k.p.k.). Delegacja zawarta w art. 176 k.k.w. zobowiązywała Radę Ministrów do określania, w drodze rozporządzenia, organizacji kuratorskiej służby

sądowej, szczegółowego zakresu praw i obowiązków kuratorów sądowych, stowarzyszeń, organizacji, instytucji oraz osób, którym powierzono sprawowanie dozoru, a także zasad i trybu wykonywania dozoru stosowanego w związku z orzeczonymi karami, środkami karnymi, zabezpieczającymi i profilaktycznymi oraz tryb wyznaczania przedstawicieli przez stowarzyszenia, organizacje i instytucje (T. Jedynak, K. Stasiak, *Ustawa...*, s. 32). Nie została ona jednak wypełniona, natomiast w wyniku intensywnych zabiegów środowiska kuratorskiego 27.07.2001 r. uchwalono ustawę o kuratorach sądowych (por. T. Jedynak, A. Martusiewicz, K. Stasiak, *Od rozporządzenia do ustawy...*, s. 80–92). Sam jednak pomysł ustawowego uregulowania instytucji kuratora sądowego zrodził się znacznie wcześniej i był propagowany przez różne środowiska, w tym także przez samych kuratorów (por. T. Jedynak, A. Martusiewicz, K. Stasiak, *Od rozporządzenia do ustawy...*, s. 48–61; K. Stasiak, *Czy potrzebna...*, s. 105–107).

Art. 1. [Zakres przedmiotowy ustawy]

Kuratorzy sądowi realizują określone przez prawo zadania o charakterze wychowawczo-resocjalizacyjnym, diagnostycznym, profilaktycznym i kontrolnym, związane z wykonywaniem orzeczeń sądu.

1. W ustawie o kuratorach sądowych pojęcie „kurator sądowy” zdefiniowano przez określenie charakteru wykonywanych przez niego zadań. Nawet pobieżna analiza wymienionego katalogu prowadzi do wniosku, iż w celu prawidłowego ich zrealizowania kurator musi mieć duży zakres niezależności oraz, z uwagi na częste wykonywanie zadań w środowiskach dysfunkcyjnych, zwiększony zakres ochrony prawnej. Jednocześnie trzeba dostrzec, iż wykonywanie wymienionych zadań w istotny sposób ingeruje w prawa obywatelskie osób objętych oddziaływaniem kuratora, dlatego musi być on szczególnie wyczulony na konieczność zachowania taktu i obiektywizmu. Takie cechy zadań wykonywanych przez kuratora uzasadniały zaliczenie go do funkcjonariuszy publicznych, o czym stanowi art. 115 § 13 pkt 3 k.k. W artykule tym pojęcie to zdefiniowano poprzez wymienienie jego elementów składowych (definicja zakresowa – § 153 ust. 1 r.z.t.p.). Kurator sądowy, na

jego podstawie, został zaliczony do funkcjonariuszy publicznych między innymi obok takich zawodów jak sędzia, prokurator, notariusz czy komornik.

2. Kurator sądowy do grupy osób określanych mianem funkcjonariuszy publicznych został zaliczony już Kodeksie karnym z 1969 r. Przy czym, jak się uważa, dotyczyło to jedynie kuratorów zawodowych (M. Niewiadomska-Krawczyk, *Kurator sądowy...*, s. 15–16). Także aktualnie obowiązujący Kodeks karny pierwotnie terminem funkcjonariuszy publicznych obejmował kuratorów zawodowych. Dopiero wejście w życie ustawy o kuratorach sądowych spowodowało zmianę stanu prawnego, gdyż w jej wyniku (art. 95 u.k.s.) w art. 115 § 13 pkt 3 skreślono wyraz „zawodowy”. Oznaczało to zaliczenie do kategorii funkcjonariuszy publicznych także kuratorów społecznych. W doktrynie zaczęto się zastanawiać nad słusznością takiej zmiany. Zwracano uwagę, iż w przeciwieństwie do kuratora zawodowego kurator społeczny ma zdecydowanie mniejszy zakres samodzielności i odpowiedzialności za podejmowane działania, gdyż wszystkie wykonywane przez niego zadania są mu zlecane przez kuratora zawodowego i niejednokrotnie, wymagają jego akceptacji (M. Niewiadomska-Krawczyk, *Kurator sądowy...*, s. 20–23). Mimo występujących wątpliwości trzeba zauważyć, iż kurator zawodowy zatwierdzając niektóre czynności wykonane przez kuratora społecznego, odnosi się w ten sposób do ich strony formalnej (np. Czy wywiad ma właściwą strukturę? Czy zawiera informacje, których ustalenia żądał organ zlecający? Czy kurator skorzystał z właściwych źródeł informacji?). Natomiast kurator zawodowy nie weryfikuje treści merytorycznej danego dokumentu i odpowiedzialność za nią ponosi kurator społeczny. Między innymi te okoliczności przemawiają za słusznością dokonania zmiany w art. 115 § 13 pkt 3 k.k. Takie stanowisko zajął też Sąd Najwyższy w postanowieniu z 28.10.2009 r., I KZP 17/09, OSNKW 2009/12, poz. 102.
3. W Kodeksie karnym funkcjonariusz publiczny (por. J. Wyrembak, *Pojęcie funkcjonariusza...*, s. 83 i n.), czyli osoba pełniąca funkcje publiczne, występuje w dwóch znaczeniach: jako podmiot czynu zabronionego i jako przedmiot ochrony przed takim czynem (T. Jedynak, K. Stasiak,

Ustawa..., s. 33). Powoduje to określone konsekwencje, gdyż z jednej strony sprawowanie tej funkcji może sprzyjać popełnianiu czynów zabronionych: art. 231 k.k. – nadużycie funkcji, art. 246 k.k. – znęcanie się w celu uzyskania oświadczenia, art. 266 § 2 k.k. – tajemnica służbowa, art. 271 k.k. – fałsz intelektualny, czego konsekwencją jest zwiększony zakres odpowiedzialności. Z drugiej zaś strony oznacza, że zarówno osoba, jak i pełniona przez nią funkcja mogą być obiektem czynu przestępnego: art. 148 § 3 k.k. – zabójstwo funkcjonariusza publicznego, art. 222 k.k. – naruszenie nietykalności funkcjonariusza, 223 k.k. – czynna napaść, art. 224 § 2 i § k.k. – wymuszenie; art. 227 k.k. – przywłaszczenie funkcji, art. 226 § 1 k.k. – znieważenie funkcjonariusza, art. 272 – wyłudzenie poświadczenia nieprawdy. W efekcie funkcjonariusz publiczny, z uwagi na wykonywane zadania, podlega większej ochronie niż osoba, która takim funkcjonariuszem nie jest (por. K. Buchała, A. Zoll, *Kodeks karny...*, s. 637; A. Marek, *Komentarz do kodeksu karnego...*, s. 307; M. Budyn-Kulik, *Kodeks karny...*, komentarz do art. 115).

4. Ponieważ funkcjonariuszami publicznymi są kuratorzy sądowi, dlatego pojęciem tym zostały objęte obie specjalizacja kuratorskie: kuratorzy dla dorosłych i kuratorzy rodzinni. Tego stanu rzeczy nie zmienia fakt, iż zgodnie z obowiązującymi przepisami kuratorzy tych dwóch specjalizacji mają nieco inny status prawny. Kuratorzy dla dorosłych, zgodnie z art. 2 k.k.w., zostali zaliczeniu do organów postępowania wykonawczego. Odnosi się to zarówno do kuratorów zawodowych (art. 2 pkt 6 k.k.w.), ale także kuratorów społecznych (art. 2 pkt 10 k.k.w. – inny organ uprawniony przez ustawę do wykonywania orzeczeń), o czym często zapominamy (P. Bachmat, *Podstawowe zadania...*, s. 62; T. Kalisz, *Organy postępowania...*, s. 212; K. Stasiak, *Kurator sądowy...*, s. 145). Natomiast kuratorzy rodzinni mają status organu pomocniczego sądu rodzinnego, czyli podmiotu zajmującego się wykonywaniem określonych orzeczeń lub zarządzeń sądu (sędziego) bądź uczestniczącego w ich realizacji. Kurator rodzinny współdziała też z sądami rodzinnymi, aby w prawidłowy sposób mogły realizować swoje zadania, które polegają przede wszystkim na udzielaniu ochrony prawnej rodzinie i jej członkom (H. Haak, *Ochrona prawna...*, s. 167; H. Haak, *Rola kuratora rodzinnego...*, s. 658). Tak ustalona rola kuratora rodzinnego

nie obejmuje specyfiki wszystkich wykonywanych przez niego zadań, np. doniosłej roli w odbiorze, od osoby nieuprawnionej, osoby pozostającej pod władzą rodzicielską lub opieką (por. T. Jedynak, *Udział kuratora...*, s. 125 i n.; Ł. Wirkus, *Odebranie osoby...*, s. 778 i n.). Wyżej przytoczony stan prawny skłonił T. Jedynaka do zaproponowania definicji kuratora sądowego: „Kurator sądowy jest to funkcjonariusz publiczny powiązany organizacyjnie z sądem powszechnym (karnym lub rodzinnym) i wykonujący w nim przepisane prawem zadania o charakterze wychowawczo-resocjalizacyjnym, diagnostycznym, profilaktycznym i kontrolnym, związane z wykonywaniem orzeczeń sądu oraz inne zadania związane z udzielaniem przez sąd pomocy prawnej” (T. Jedynak, K. Stasiak, *Ustawa...*, s. 34).

5. Zakres merytoryczny art. 1 w istotny sposób różni się od wcześniejszych podobnych unormowań prawnych zawartych w aktach prawnych o charakterze ustrojowym (ustawa – Prawo o ustroju sądów powszechnych) lub bezpośrednio odnoszących się do pragmatyki kuratorskiej. O ile wcześniej rolą kuratora było wykonywanie określonych czynności, o tyle obecnie tę rolę zdefiniowano poprzez wskazanie zadań, którymi się on zajmuje. A. Martuszewicz i A. Rzepniewski słusznie zwrócili uwagę, że ta różnica w sposobie ujęcia roli kuratora nie jest przypadkowa i nie została podyktowana jedynie wymogami zgodności z treścią art. 171 § 2 k.k.w. Jako główny powód takiej zmiany wskazali konieczność zaakcentowania wyższego stopnia złożoności obowiązków powierzonych kuratorom, co od przedstawicieli tej grupy zawodowej wymagało wyższych kwalifikacji oraz większej samodzielności. W końcu „wykonywanie czynność” często wiąże się z działaniami o charakterze rutynowym. Natomiast „wykonywanie zadania” raczej wskazuje na misję, posłannictwo, świadome podejmowanie działań i wybór czynności prowadzących do ich realizacji (A. Martuszewicz, A. Rzepniewski, *Ustawa o kuratorach sądowych...*, s. 153–154). Takie ujęcie art. 1 lepiej oddaje charakter roli kuratora w postępowaniu wykonawczym w sprawach karnych oraz w sądownictwie rodzinnym.
6. Zadania kuratora, o których mowa w art. 1, muszą być określone przez prawo, czyli muszą wynikać z aktów prawnych. Z powyższego można

wyciągnąć wnioszek, że chodzi o różne akty prawne określające zadania kuratora, a nie tylko ustawę o kuratorach sądowych. Ponieważ wynikają one z aktów prawnych rangi ustawy oraz z aktów podstawowych, dlatego powstaje pytanie, które z nich należy brać pod uwagę. W orzecznictwie został wyrażony pogląd, iż te zadania powinny wynikać z aktów prawnych rangi ustawy (wyrok NSA z 18.05.2004 r., OSK 101/04, LEX nr 146752). Należy uznać, że jest on słuszny, gdyż nawet jeżeli szczegółowe zadanie zostało ustalone w rozporządzeniu, to jest to akt prawny, do którego wydania niezbędna jest delegacja ustawowa, która musi między innymi zawierać zakres spraw przekazanych do uregulowania w rozporządzeniu oraz wytyczne dotyczące treści rozporządzenia, które powinny być dosyć szczegółowe (§ 63 i § 66 r.z.t.p.). Do aktów prawnych rangi ustawy określających zadania kuratora sądowego należy zaliczyć: Kodeks postępowania karnego, Kodeks karny wykonawczy, Kodeks postępowania cywilnego, Kodeks rodzinny i opiekuńczy, ustawę o postępowaniu w sprawach nieletnich, ustawę o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, ustawę o ochronie zdrowia psychicznego oraz akty wykonawcze do tych ustaw: rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 13.06.2016 r. w sprawie sposobu i trybu wykonywania czynności przez kuratorów sądowych w sprawach karnych wykonawczych (Dz.U. poz. 969); rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 24.06.2014 r. w sprawie nadzoru nad nieletnim (Dz.U. poz. 855); rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 13.09.2017 r. w sprawie Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej – Funduszu Sprawiedliwości (Dz.U. z 2019 r. poz. 683); rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 10.10.2016 r. w sprawie sposobu oraz szczegółowych warunków wykonywania kary, środków karnych i środków zabezpieczających w systemie dozoru elektronicznego (Dz.U. z 2019 r. poz. 573); rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 11.06.2003 r. w sprawie regulaminu czynności w zakresie przeprowadzania wywiadu środowiskowego oraz wzoru kwestionariusza tego wywiadu (Dz.U. Nr 108, poz. 1018); rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 16.08.2001 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu przeprowadzania wywiadów środowiskowych o nieletnich (Dz.U. Nr 90, poz. 1010); rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 26.08.2003 r. w sprawie określenia innych niż kurator sądowy orga-

nów powołanych do przeprowadzenia wywiadu środowiskowego, jego zakresu oraz trybu przeprowadzania (Dz.U. Nr 152, poz. 1495); rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 5.10.2001 r. w sprawie ośrodków kuratorskich (Dz.U. Nr 120, poz. 1294). Ponadto obowiązki kuratora sądowego będą jeszcze wynikały z rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 18.06.2019 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. poz. 1141 ze zm. – wydane na podstawie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych); rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 12.06.2003 r. w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania uprawnień i obowiązków kuratorów sądowych (Dz.U. z 2014 r. poz. 989) oraz zarządzenia Ministra Sprawiedliwości z 19.06.2019 r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej (Dz.Urz. MS poz. 138 ze zm.).

7. Określony przez ustawę katalog zadań ma charakter zamknięty. Oznacza to, iż nie przewidziano możliwości jego rozszerzenia, a ponadto cechy tych zadań nie mają charakteru rozłącznego. Powoduje to, iż w jednym zadaniu (np. w dozorze) może się uwidocznić kilka z wymienionych cech (w podanym przykładzie będą realizowane wszystkie zadania wymienione w art. 1 u.k.s.). Ustalając ten katalog, posłużono się pojęciami o znacznym stopniu ogólności. Oznacza to, iż musi być on uzupełniony o zadania o charakterze konkretnym wynikające przede wszystkim z innych aktów prawnych niż ustawa o kuratorach sądowych (np. dotyczących wykonywania dozorów, nadzorów, kary ograniczenia wolności).
8. Porównując treść art. 1 do treści art. 147 § 2 u.s.p., trzeba zauważyć, iż w tym drugim akcie prawnym zastosowano nieco inną metodę ustalenia roli kuratora w wymiarze sprawiedliwości. Zawarto w nim, iż: „kuratorzy wykonują czynności o charakterze wychowawczo-resocjalizacyjnym i profilaktycznym oraz inne czynności określone w przepisach szczególnych”. Tak więc posłużono się terminem „czynności”, który ma węższe znaczenie niż termin „zadania”. Poza tym ograniczono je tylko do tych, które mają charakter wychowawczo-resocjalizacyjny i profilaktyczny. Ponieważ zgodnie z art. 154 § 2 u.s.p. „zasady organizacji służby kuratorskiej i wykonywania obowiązków przez kuratorów sądowych oraz

status kuratorów sądowych określa odrębna ustawa”, którą jest ustawa o kuratorach sądowych, dlatego w razie wystąpienia różnic w interpretacji między art. 1 u.k.s. i art. 147 § 2 u.s.p., rozstrzygająca powinna być treść art. 1 u.k.s.

9. Komentowany artykuł ma kluczowe znaczenie dla określania konkretnych zadań, którymi ma się zajmować kurator sądowy. Wynika z niego, iż kuratorowi nie można powierzyć wykonywania zadań, które nie posiadają przynajmniej jednej z wymienionych w nim cech, np. nie można zobowiązywać go do tego, aby doręczył korespondencję. Z tego powodu art. 1 ma też znaczenie w kontekście projektowania nowych zadań dla kuratorów sądowych, gdyż muszą one posiadać jedną z cech, która została w nim wymieniona.
10. Cechy zadań, które zostały określone w art. 1, dobrze oddają sens pracy kuratora. Jak trafnie określił to T. Jedynak, „celem działań kuratora jest przede wszystkim doprowadzenie do sytuacji, w której podopieczny będzie przestrzegał porządku prawnego (w przypadku osób skazanych lub nieletnich), albo będzie właściwie się wywiązywał ze swoich obowiązków opiekuńczych. Celem tym może być również dostarczenie sądowi odpowiedniego materiału osobopoznawczego na temat osoby, o której losie ma on orzec, albo skontrolowanie, czy kary lub obowiązki nałożone przez sąd zostały zrealizowane zgodnie z intencją sądu. Osiągnięcie celów stawianych kuratorom wiąże się z reformowaniem osobowości podopiecznego, jego wtórną (a często i pierwotną) socjalizacją, wytworzeniem lub utrwaleniem mechanizmów samokontroli, kształtowaniem umiejętności radzenia sobie w trudnych lub kryzysowych sytuacjach życiowych, czyli z szeroko rozumianym wychowaniem. Podjęcie procesu wychowawczego czy resocjalizacyjnego musi być procesem uporządkowanym i celowym, powinno stanowić przeciwwagę dla chaotycznego i przypadkowego procesu socjalizacji w rodzinie, który doprowadził do różnorodnych form niedostosowania społecznego, wadliwej socjalizacji w kierunku socjalizacji przestępczej. Musi zatem opierać się na diagnozie, czyli rozeznaniu problemów i potrzeb podopiecznych oraz możliwości udzielania im wsparcia w środowisku życiowym. Działania kuratora muszą się także koncentrować na

zapobieganiu zjawiskom negatywnym i utrwalaniu pozytywnych efektów swoich zabiegów. Profilaktyczny wymiar jego pracy wiąże się także ze współpracą z innymi instytucjami i organami udzielającymi pomocy podopiecznym sądu. Ogromne znaczenie ma także funkcja kontrolna, bowiem kurator musi dokonywać ewaluacji wykonania obowiązków przez podopiecznego, i to zarówno w zakresie realizowanych zadań, jak i czynności kontrolnych zleconych przez sąd” (T. Jedynak, K. Stasiak, *Ustawa...*, s. 36–37).

11. Uważa się, iż kolejność, w jakiej zostały wymienione cechy określające profil działalności kuratorów, nie jest przypadkowa i wyraża preferencje, które w ten sposób zostały przez ustawodawcę sformułowane. W konsekwencji zostały one ułożone zgodnie z ich ważnością oraz stopniem skomplikowania. Z pewnością działalność kuratora o charakterze wychowawczo-resocjalizacyjnym jest zadaniem o wiele bardziej skomplikowanym niż zadania o charakterze diagnostycznym, dlatego zostały wymienione na początku. Takie ujęcie nie oznacza jednak, że, jak stwierdził to W. Zalewski, należy je wykonywać w takiej kolejności, gdyż powinna być ona uwarunkowana potrzebami, które będą występowały w konkretnej sprawie (por. W. Zalewski, *„Humanizacja wymiaru...”*, s. 172–173). Wykonywanie niektórych zadań, np. dozoru czy nadzoru, będzie rozpoczynało się od diagnozy, która będzie punktem wyjścia do projektowania bardziej złożonych działań o charakterze wychowawczo-resocjalizacyjnym.
12. Z przepisów szczególnych wynikają zadania, posiadające cechy określone w art. 1, do których, w przypadku kuratorów dla dorosłych, będą należały:
 - 1) sprawowanie dozorów (art. 170 § 1 k.k.w.) w następujących przypadkach:
 - a) warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności (art. 69 i art. 73 k.k.),
 - b) warunkowego zwolnienia z odbycia reszty kary pozbawienia wolności (art. 77 k.k. i art. 159 k.k.w.),
 - c) warunkowego umorzenia postępowania karnego (art. 66 i art. 67 § 2 k.k.),

- d) zwolnionego skazanego określonego w art. 93c pkt 5 k.k. (w razie skazania za przestępstwo popełnione w związku z uzależnieniem od alkoholu, środka odurzającego lub innego podobnie działającego środka), jeżeli sąd orzekł wobec niego środek zabezpieczający w postaci terapii lub terapii uzależnień (art. 202b k.k.w.),
- e) warunkowego zwolnienia skazanego (o którym mowa w art. 93c pkt 2 k.k. – w razie skazania na przestępstwo określone w art. 148, art. 156, art. 197, art. 198, art. 199 § 2 lub art. 200 § 1 k.k., popełnione w związku z zaburzeniem preferencji seksualnych) z odbycia reszty kary (art. 202a k.k.w.);
- 2) organizowanie i kontrolowanie wykonywania kary ograniczenia wolności oraz obowiązków nałożonych na skazanego odbywającego tę karę (art. 55 § 2 k.k.w.);
- 3) kontrolowanie w okresie próby wykonania przez skazanego lub sprawcę nałożonych na niego obowiązków (art. 173 § 1 i § 2 pkt 2 k.k.w.);
- 4) przygotowanie skazanego do życia po zwolnieniu z zakładu karnego (art. 164 § 1 k.k.w.);
- 5) nadzór nad wykonywaniem środka karnego w postaci zakazu przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, kontaktowania się z określonymi osobami, zbliżania się do określonych osób lub opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu oraz nakazu okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym (art. 181a § 2 i 4 k.k.w.);
- 6) udzielanie pomocy postpenitencjarnej (art. 173 § 2 pkt 10 k.k.w.);
- 7) udział w posiedzeniach sądu (art. 173 § 2 pkt 11, art. 178 § 3, art. 22 § 1 i 3 k.k.w.);
- 8) przeprowadzanie wywiadów środowiskowych lub quasi-wywiadów:
 - a) w postępowaniu przed wydaniem orzeczenia przez sąd karny (art. 214 k.p.k.),
 - b) w postępowaniu wykonawczym (art. 14 § 1 k.k.w.),
 - c) zebranie informacji, o której mowa w art. 43h § 4 k.k.w.,
 - d) w sprawach, w których dozór powierzono kuratorom społecznym lub innym uprawnionym osobom, potocznie nazywany wywiadem kontrolnym kuratora zawodowego w dozorze kuratora społecznego (art. 11 pkt 4 u.k.s.);

- 9) wykonywanie kar, środków karnych i środków zabezpieczających w systemie dozoru elektronicznego (art. 173b k.k.w.);
- 10) udział w pracach zespołu interdyscyplinarnego i grup roboczych (art. 9a–9c ustawy z 29.07.2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, Dz.U. z 2020 r. poz. 218 ze zm.).

Wymienione tutaj zadania w zdecydowanej większości dotyczą kuratorów zawodowych, gdyż zgodnie z art. 174 k.k.w. kuratorom społecznym można powierzyć wykonywanie dozoru i przeprowadzenie wywiadu środowiskowego – zarówno z art. 214 k.p.k., jak i art. 14 § 1 k.k.w. (por. T. Szymanowski, *Zadania sądowych...*, s. 313 i n.; K. Stasiak, *Kurator sądowy...*, s. 142 i n.). Co prawda z art. 174 pkt 4 k.k.w. wynika, iż do zakresu działania kuratorów społecznych należy także współdziałanie z administracją zakładów karnych w zakresie odpowiedniego przygotowania skazanego do zwolnienia, ale tego rodzaju zadania nie są im powierzane.

13. Z przepisów szczególnych wynikają zadania mające cechy określone w art. 1, do których, w przypadku kuratorów rodzinnych, będą należały:
 - 1) przeprowadzanie wywiadów środowiskowych:
 - a) w sprawach małżeńskich (art. 434 k.p.c.),
 - b) w postępowaniu o zezwolenie na zawarcie małżeństwa (art. 561¹ k.p.c.),
 - c) w sprawach o rozstrzygnięcie w istotnych sprawach rodziny oraz o udzielenie zezwolenia na dokonanie czynności, do której jest potrzebna zgoda drugiego małżonka, a także o dokonanie innych rozstrzygnięć sądu, o czym mowa w art. 565 § 2 i 3 k.p.c. (art. 565¹ k.p.c.),
 - d) w sprawach opiekuńczych małoletnich oraz w postępowaniu wykonawczym (art. 570¹ § 1 i § 1¹ k.p.c.),
 - e) w sprawach o przysposobienie dziecka (art. 9 Europejskiej konwencji o przysposobieniu dzieci, sporządzonej w Strasburgu dnia 24.04.1967 r., Dz.U. z 1999 r. Nr 99, poz. 1157),
 - f) w sprawach nieletnich (na podstawie art. 24 u.p.n.),
 - g) w sprawie postępowania wobec osoby wszczętego na podstawie ustawy o ochronie zdrowia psychicznego (art. 42a ustawy